

Йорданка Илиева-Цъган

y.ilieva-cygan@uw.edu.pl

Варшавски университет, Полша

<https://orcid.org/0000-0003-3200-1158>

Въведение в проблематиката на двуезичното възпитание на деца от смесено полско-българско семейство

ABSTRACT: Ilieva-Cygan Yordanka, *Introduction to the Bilingualism of Children Raised in a Polish-Bulgarian Family*

The article aims to present in brief the issue of raising simultaneously bilingual children in a Polish-Bulgarian family. It describes the advantages and disadvantages of bilingualism as a whole, as well as the different approaches parents can choose in the process of bringing their children up to bilingualism in order for the children to achieve a fluent level of knowledge of both languages. The article offers a short description of the method of error analysis, which explores and classifies errors made by second language learners and aims to investigate aspects of second language acquisition. The author shows some examples of mistakes often made by children under the influence of Polish while they speak Bulgarian.

KEYWORDS: Bilingualism, Polish language, Bulgarian language, approach to bilingualism, error analysis

Настоящата статия не цели да представи цялостен анализ на аспектите на двуезичното възпитание на деца в смесено полско-българско семейство, а да предложи своеобразно въведение към темата, сигнализиращо някои от проблемите, свързани с нея: предимствата и недостатъците на двуезичието като цяло, избора на стратегия за подпомагане развитието на билингвизма при децата, избрани грешки, допускани на български език от деца от смесен полско-български произход под влиянието на полски език и др. Езиковата ситуация на децата, които овладяват полски и български език едновременно от самото си раждане, се намира в центъра на научните ми интереси и в основата на по-обширно изследване (*case study*, концентриращо се върху собствените ми

деца), което ще бъде представено в моята дисертация. В този смисъл настоящата статия не претендира за изчерпателност.

Аргументите за избора на темата са както лични, семейни, така и професионални. Започнах да изучавам полски език по време на следването си в България. Две години по-късно заминах за Варшава, където продължих и завърших полска филология. Вече 18 години живея в Полша, омъжена съм за поляк и имам четири деца, които са билингви. Именно различните аспекти и механизми на тяхното двуезично възпитание са в центъра на моите изследвания. В процеса на овладяване на два славянски езика едновременно, започнал от тяхното раждане до днес (в момента те са съответно на 5, 6, 8, 10 и 12 години), се появяват различни трудности и проблеми. Без съмнение доминиращият език в тяхното общуване – езикът, на който комуникират помежду си, с баща си, в училище и в детската градина, е полският. Общуването им на български език се ограничава до контактите им с мен, с моето семейство в България (по телефона или по време на престоя ни там), както и със съученици от неделното българско училище „Дора Габе“ във Варшава. Поради тези причини по-осезаемо е влиянието на полския език върху техния говорим български, отолкото обратното. Интересуват ме механизмите, с помощта на които децата ми овладяват български език, описвам и класифицирам грешките, които те допускат по време на устното си общуване. Анализирам положителните и отрицателни аспекти на ранното двуезично възпитание.

Важна роля за избора на темата играе и професионалната ми дейност – от 9 години работя като лектор по български език в Института по западна и южна славистика във Варшавския университет. Първият език на моите студенти най-често¹ е полският – български те изучават и овладяват като втори, чужд език. Наблюдават се някои аналогии: често пъти по време на говорене студентите допускат същите грешки като моите деца. Анализът на тези аналогии може да допринесе за изработването или избора на най-подходящите методи за преподаване на български език като чужд на поляци.

Допълнителен мотив за избора на темата е фактът, че естественият, ранен билингвизъм, е сравнително нов дял от теорията на билингвизма. Тук става въпрос за овладяване на два езика от самото раждане на децата и по време на всекидневното общуване с тях, т.е. по естествен начин, близък до начина, по който те овладяват майчиния си език в едноезикови семейства (Wróblewska-Pawlak, 2013, 89). Детето има достъп до два езика едновременно при естествени условия, а не във връзка с институционализирано или организирано обучение. Според някои автори единствено билингвизмът, който е резултат от общуване с детето от неговото раждане на два различни езика в семейството (майката и бащата имат различни родни езици), може да се нарече *естествен* (Wróblewska-Pawlak, 2013, 90). Затова този тип двуезичност, определян още като *ранен* или *комбиниран*, трябва да се разграничи от типа, при който вторият

¹ Имала съм и студенти с беларуски произход например.

език се овладява от децата на имигранти в чужда страна по време на обучението им в училище или детската градина.

Относително малък е и броят на изследванията върху двуезичието на деца от семесени, полско-български семейства. Най-обширни в тази област са изследванията на проф. Петър Сотиров (2003; 2011)² върху билингвизма на българите емигранти в Полша, както и на децата от българо-полски семейства. Моите изследвания обхващат, освен собствените ми деца, също и децата със смесен полско-български произход, които живеят във Варшава и посещават българското неделно училище „Дора Габе“.

Билингвизмът – предимства и недостатъци

В днешно време, във връзка с глобализацията, позитивното отношение към билингвизма се засилва – той често е подкрепяна и желана придобивка, а негативната нагласа остава в миналото. През отделните изследователски периоди в различна степен са изтъквани положителните или отрицателните черти на това явление. Те са обусловени от множество фактори, оказващи влияние върху овладяването на два езика едновременно, например фактори от обществен и индивидуален характер, ролята на дома, семейството и статуса на езика, на който се говори в него, кои два езика влизат в контакт и др. В началото на билингвизма се е гледало като на вид „отклонение“ от нормата (Стоянова, 2014, 50). Според Ева Липинска (Lipińska, 2003, 118) подходът спрямо двуезичните хора (особено деца) в миналото е бил неправилен – смятало се е, че тяхното езиково и интелектуално ниво е по-ниско от това на едноезичните хора, което от своя страна е считано за причина за техните по-слаби резултати в училище. По-късно е доказано, че трудностите на двуезичните деца по време на обучението им са свързани с недостатъчното ниво на владеење на втория език и произтичащите от това проблеми с разбирането на поставените задачи, както и с непознаването на чуждата култура. Като допълнителни недостатъци на билингвизма се изтъква фактът, че едно дете, овладяващо симултантно или дори последователно два езика, е двойно по-натоварено и няма да е в състояние да овладее в достатъчна степен и на еднакво високо ниво нито единия от тях, а самият процес на овладяване ще трае по-дълго. Някои изследователи изразяват своите опасения, че възможностите на детето да овладее два езика са ограничени, и че в рамките на нито един от тях то няма да успее да постигне ниво, изравнено с нивото на владеење на роден език. В продължение на години се смята, че първият език представлява пречка в процеса на усвояване на езика-цел. Популярен е и възгледът, че владеењето на две езикови системи може да

² Виж: P. Sotirov, *Wybrane aspekty zachowań językowych Bułgarów zamieszkałych w Polsce*, „*Stupskie Studia Historyczne*” 2011, nr 17; П. Сотиров, *Двуезичните деца – проблем ли са за обучението*, „Български език и литература“ София 2003, кн. 1.

предизвика конфликт и объркване на личността на детето, защото възпитанието на едно дете чрез общуване на два различни езика е тясно свързано с израстване в две култури и с идентифициране с две различни етнически групи. Често пъти като недостатък на двуезиковото възпитание се посочва и огромното усилие, което родителите трябва да положат, за да възпитат децата си последователно и с постоянство като двуезични. Важно значение има и социалният статус на езиците, които влизат в контакт. Някои се смятат за по-престижни, често от гледна точка на социално-икономическото положение на народите, които ги говорят. Отрицателното отношение на околните към родния език на даден индивид понякога представлява пречка в процеса на усвояване на този език – тук обикновено става въпрос за езика на единия от родителите (или на двамата), който е имигрант. Много от билингвите твърдят, че когато сменят езика, на който говорят, това води до промяна на техния светоглед, поведение и нагласи. При децата билингвизмът може да води до проблеми с определянето на собствената идентичност, формираща се между шестата и дванайсетата година на живота им (Lipińska, 2003, 122).

Това са само някои от недостатъците на билингвизма. След 60-те години на XX век възгледите върху билингвизма се променят. Нови изследвания доказват предимствата му. Засилва се убеждението, че двуезичността има положително въздействие върху интелектуалното развитие на хората. Смята се, че билингвите осъзнават в по-голяма степен различията между отделните езици, че по-лесно и по-добре се справят с изучаването на други чужди езици. Някои езиковеди твърдят, че за разлика от едноезичните, владеещите два родни езика хора, имат по-развита езикова чувствителност и по-голяма когнитивна гъвкавост, по-лесно разбират абстрактните аспекти на езика и умеят да слушат по-добре, имат по-силна езикова интуиция и усет за нюансите (Lipińska, 2003: 119). За положителни ефекти на билингвизма се смятат възможността за общуването с хора от различни културни среди, както и по-широката перспектива и отвореност към света. Изследванията сочат, че двуезичният човек е по-търпелив и разбиращ по време на общуването си с други хора, които не владеят достатъчно добре дадения език. Ева Липинска добавя, че двуезичността прави изказа по-ясен и ни учи да сме по-критични спрямо собствения ни живот (Lipińska, 2003, 121). Някои родители посочват като предимство на двуезичното възпитание по-голямата самоувереност на децата и вярата в собствените им сили и възможности, както и фактът, че децата стават по-толерантни и отворени към останалите (E. de Jong, 1986, 25).

Трудно е да се определи дали билингвизмът има повече предимства или недостатъци, тъй като всеки случай е индивидуален и зависи от различни фактори. Като цяло бих могла да обобща добрите и лошите черти на билингвизма по следния начин:

Недостатъци

- билингвизмът води до объркване – билингвите мислят на един език, а говорят на друг;
- билингвизмът претоварва мисловната дейност на децата;
- билингвизмът причинява конфликт на идентичността на детето;
- билингвизмът изисква огромното усилие на родителите.

Предимства

- билингвите показват по-добри възможности за вграждане в ново езиково обкръжение, в нова социално-икономическа и културна среда;
- те са по-чувствителни към комуникативните потребности на околните;
- двуезичните хора по-добре разбират и приемат културните различия между хората;
- те притежават високо развита способност за креативно мислене, за селективно насочване на вниманието и за метаезиково осъзнаване (Стоянова, 2014, 51).

Днес се смята, че развитието на езика при моно- и билингвални деца (при едновременно усвояване на двата езика) протича по подобен начин, особено ако става въпрос за основните му етапи: възпроизвеждане първоначално на по-лесни звукове преди по-трудните, генерализиране на значенията на думите, постепенно удължаване на изреченията и използване на по-елементарни синтактични структури в началния стадий на овладяване на езика/езиците (Wróblewska-Pawlak, 2013, 91).

Стратегии при двуезичното възпитание на децата

В теоретичната литература относно билингвизма могат да бъдат намерени различни описания на използваните (невинаги съзнателно) от родителите стратегии по време на двуезичното възпитание на децата им. Най-известната от тях е *one person – one language*, намираща най-голямо приложение при смесените семейства, в които родителите представляват две различни култури и два различни езика. Състои се в това, че всеки родител говори на детето си от неговото раждане единствено на своя роден език (напр. майката на български, бащата на полски). Сред другите стратегии, които често се смятат за по-неефективни, е *стратегията за място* – с детето се говори на един език къщи, а на друг извън дома, напр. в училище. Такава е често пъти ситуацията на децата, чиито родители са емигранти в дадената страна.

Следваща е *стратегията за време*, въз основа на която през определени дни (например делничните) с детето се говори на единия език, а през останалите (напр. почивните) – на другия. *Стратегията „на смени“* прилича на *стратегията за време* и се характеризира с общуване в семейството на единия или другия език в продължение на по-дълги периоди от време, измервани с години. При последните два случая може да става въпрос както за билингвизъм от смесен тип, така и за билингвизъм от координиран тип в зависимост от възрастта, в която овладяването на двата езика е започнало (Kurcz, 2000, 178).

Независимо от избраната стратегия, от съществено значение е последователността и усърдието при нейното използване. Много често нито една от тях не намира приложение в чист вид, особено стратегията *one person – one language*, тъй като за родителя, който използва в общуването си различен от този на обкръжението език и допълнително самият е двуезичен, е много трудно, понякога дори невъзможно, да спазва без изключения избраните правила на възпитание. Според някои изследователи овладяването на два езика от дете, което расте в смесено семейство, където всеки от родителите принадлежи към различен етнос, култура и език, е по-трудно, отколкото от деца на родители-мигранти, тъй като изисква от първите по-голяма решителност и последователност, убеденост в ползите от двуезичността, както и толерантност и разбиране спрямо разликите, произтичащи от езиковата, културна и етническа принадлежност на партньора (Wróblewska-Pawlak, 2013, 94).

Някои лингвисти подчертават колко важно е всеки родител да използва по време на общуването с детето своя роден език, което се смята за най-естествения и очевиден вариант. Според тях чрез майчиния си език, наричан още „език на сърцето“, човек може най-добре да изрази своите мисли и чувства. Малкото дете идентифицира силно дадения човек с конкретния език, на който говори, и това му осигурява чувството за безопасност. Детето, което от раждането си е възпитавано с помощта на два езика, бързо се научава да разделя емоционалната си сфера на преживявания на две действителности – действителността на майката, която говори на един език, и тази на бащата, говорещ на друг език. Ако изведнъж единият от родителите престане да използва при общуването си с детето единия от двата езика, това може да окаже отрицателно влияние върху развитието на билингвизма на детето, а дори да доведе до прекратяването на това развитие. Детето губи ориентир и тълкува тази промяна като бариера, отделяща го от съответния родител (Wróblewska-Pawlak, 2013, 94). Когато единият от езиците е подложен на критично отношение от страна на обкръжението, децата могат да започнат да възприемат своята двуезичност и езиковите избори на своите родители като неподходящи и нежелани. Затова мненията на изследователите са противоречиви – някои от тях смятат, че когато майката или бащата преминават от използвания вкъщи „малцинствен“ език на езика на мнозинството извън дома, те осигуряват психически комфорт на детето по време на общуването му с връстници и насърчават развитието на неговата двуезичност (Wróblewska-Pawlak, 2013,

96). Еднаквото отношение към двата различни произхода на родителите може да се окаже изключително трудно, особено когато смесеното семейство живее в родната страна на единия от родителите. В такъв случай езикът и културата на родителя-имигрант могат да играят неравностойна роля в живота на детето спрямо езика и културата на другия родител. Причината за това е проста – всичко извън дома се случва на езика на обкръжението, на мнозинството, чиято употреба за самото дете е много по-лесна. Въпреки това то не трябва да бъде карано насила да говори на малцинствения език, или да бъде наказвано за неговорене. Трябва да се търсят начини за поощряване и подсилване на по-слабо използвания език, напр. чрез игри с връстници, за които този език е роден, осигуряване на по-чест контакт с роднини-носители на езика, съвместно четене на книги и гледане на филми на този език и т.н. Погрешно е изразяването на гняв и неудовлетворение само на единия от езиците в семейството. Това може да доведе до възникването и утвърждаването на негативния облик на този език. От друга страна цялостната липса на единия език в началния стадий на възпитаване на детето и опитът да бъде въведен в общуването с него на по-късен етап, когато то е по-голямо, най-вероятно няма да доведе до очакваните резултати. Щом досега само един от езиците е бил достатъчен в ежедневно общуване, детето може да реши, че друг език не е необходим и е изкуствено въведен.

Моите лични мотиви при избора на двуезично възпитание на децата са свързани с възгледите ми спрямо употребата на родния ми език като естествен избор за общуване с децата ми. От съществено значение за мен е изграждането на тяхната идентичност чрез езика, на чувството за индивидуалност, неповторимост, произход и принадлежност към две култури – българската и полската. Изборът на билингвално възпитание на децата създава възможност за обогатяване на техните личности чрез осигуряване на достъп до две култури, два светогледа, както и им предоставя възможност за общуване с българската част от семейството. Стратегията, която прилагаме в нашето семейство и която лично смятам за най-успешна, е споменатата по-горе стратегия „one person one language” – аз разговарям с тях от самото им раждане на български, а баща им – на полски, и изискваме те да се обръщат към нас също съответно на български и полски език, без изключения. Придържаме се към тази стратегия както по време на общуването вкъщи, така и извън дома, в присъствието на техни връстници или други поляци. Наблюденията ми сочат, че *децата не се чувстват неудобно, говорейки с мен на български извън дома и досега не сме се срещнали с пряко изразено негативно отношение на поляци към българския език*. Допълнителен гарант за успеха на тази стратегия според мен е фактът, че съпругът ми с течение на времето научи и започна да разбира български език, което до голяма степен улеснява и подкрепя смяната на езиковите кодове по време на семейното ни общуване вкъщи или по време на пребиваването ни в България. Независимо от избора на стратегия обаче, най-важна за развитието на двуезичността на детето е грижата на родителите то да протича хармонично. От съществено значение е да се подчертава положителната стойност на двата

езика и на двете култури, да се показва положителна нагласа към самата двуезичност, а преди всичко родителите да се отнасят с уважение към нуждите на детето (Wróblewska-Pawlak, 2013, 96).

Методът „анализ на грешките“

Постоянният контакт между два езика в процеса на тяхното овладяване води до индивидуални и узусни езикови интерференции. Описването и класифицирането на грешките лежи в основата на метода *анализ на грешките*, който намира пряко приложение в изследването на механизмите на усвояването на втори или чужд език. Направлението *анализ на грешките* възниква през 60-те години на XX век като разширение и допълнение на контрастивния анализ. Свързва се „със слабата версия на контрастивния анализ, доколкото и контрастивният анализ, и анализът на грешките изхождат от вербалната продукция на обучаемите“ (Стоянова, 2014, 74). В рамките на т.нар. „слаба версия“ на контрастивния анализ се регистрират систематичните грешки, допускани от учащите се, с цел тяхното обяснение и коригиране с помощта на разликите между двете езикови системи – системите на майчиния език и на втория/чуждия език. Един от основателите на направлението *анализ на грешките* е С. П. Кордър, който в своята публикация *The Significance of Learners' Errors* подчертава, че грешките не са единствено нежелан страничен ефект на обучението, а са също така източник на много важна информация за процеса на учене. Авторът разграничава понятието *mistake* (т.е. грешка с инцидентен характер, която може да бъде осъзната и поправена от говорещия/пишещия) от понятието *error* (т.е. систематична грешка, която се повтаря и е почти невъзможно да бъде осъзната от учащия се, тъй като е възникнала под влиянието на създадено от него правило в рамките на т.нар. междинен език). Кордър смята, че както грешките, допускани от децата по време на овладяването на майчиния им език, така и тези, допускани от изучаващите чужд език хора, не са плод на неуспешен опит за подражание, а показател за правилата на временната езикова система, създадена от усвояващите/изучаващите езика (Corder, 1967, 161–170).

Противоположно е мнението на Л. Селинкер, който в статията си от 1972 год. със заглавие *Interlanguage* подчертава, че езиковите грешки, допускани от изучаващите чужд език, не бива да се отъждествяват с грешките на децата, тъй като първите могат да се дължат на неправилна имитация. Според автора тези грешки трябва да се разглеждат като опит за структуриране на езиковата система въз основа на придобитите до момента знания. Изследователят класифицира видовете грешки като външноезикови, които възникват под влиянието на първия език, и вътрешноезикови, резултат от вътрешноезиков трансфер (Selinker, 1972, 96–113).

В друга своя публикация Селинкер подчертава необходимостта от анализ на грешките в контекст и посочва трудностите, свързани с определянето на техния

източник и вид. Според него анализирането на единични неправилни конструкции в изолация не позволява да се определи видът грешка и причината за нейната поява. Селинкер предлага собствена методологична схема, с помощта на която да се проведе емпирично изследване на грешките. Първият етап включва събиране на данни на базата на писмените и устните изказвания на учащите се; вторият – идентифициране на грешните конструкции; третият – класифициране и описване на видовете грешки според определени граматически категории и значения; четвъртият – качествен и количествен анализ на грешките (брой и процентен дял на тяхната поява в изследвания материал); петият етап обхваща определяне на източника на грешката и на причините за нейното възникване; и последният включва изработване на методи, които имат за задача да елиминират грешките (Gass, Selinker, 2001, 78-87).

През 70-те и 80-те на ХХ век някои изследователи обръщат внимание на недостатъците на метода *анализ на грешките*. Най-същественят от тях се състои в това, че концентрирайки се само на грешките, може да не се вземе предвид цялостният процес на усвояване на езика. Не трябва да се забравя, че успешното изучаване на даден език не се свежда единствено до избягването и преодоляването на грешки по време на изказването. И все пак направлението *анализ на грешките* спомага за определянето на съществени черти на междинния език, който учащите се създават по време на изучаването на езика-цел. Многобройните емпирични изследвания показват, че междуезиковото влияние не бива да се подценява, затова през последните години се наблюдава стремеж към интегриране на различни научни теории и подходи.

Избрани грешки, допускани от децата на български език под влиянието на интерференции от полски език

Събраният за целите на настоящата статия материал обхваща грешките, които моите деца допускат по време на устното им общуване на български език, под влиянието на полски език. Тези грешки са анализирани и класифицирани в синхронен план, като се имат предвид различните подсистеми на езика. Материалът включва неправилни форми от фонологично, морфологично, лексикално и синтактично естество. Тук ще представя, без да анализирам задълбочено, избрани примери от морфологичния, лексикалния и синтактичния слой на езика.

Интерференции на морфологично ниво

- Искам да се **напия**. (вм. пийна), **Дах** му. (вм. дадох);
- **бешех, бешехме, бяхат** (вм. бях, бяхме, бяха);
- **Защо се питаш?**, Знаеш ли какво лошо днес ми **се** сънуваше? Какво **се** стана? (неправилна употреба на възвр. гл.);
- **Не има**. (вм. няма);

- Каза, че **койś** przyjdzie. (вм. някой);
- Защото се **замокрих**. (вм. намокрих);
- Тата ме направи, а ти ме **уроди**. (вм. роди);
- **Йакава?** (вм. каква), Аз това **миах**. (вм. имах);
- Той ме **внервяше**. (вм. нервираше), ... един **хор** (вм. човек);
- 30 злота (един злот м.р.).

Интерференции на синтактично ниво

- **Имам** седем години. (вм. На седем години съм.);
- **Ходи о** това, че ... (вм. Става въпрос за ...);
- **Аз да знам!** (= Czy ja wiem!);
- **Е** тук Калина? **Е** там моя шал? (неправилен словоред, липса на частицата „ли“);
- **Какво е това** за ужасна песен?! (Co to za okropna piosenka?!);
- Това не беше **о нея**., **До** какво ти? (вм. за) **Виж на** това. (вм. Ø);
- Нещо каза **до** мен? (словоред, липса на „ли“, неправилна употреба на предлог);
- **Правя се** гладна. (= Robię się głodna.);
- Тях беше пет. (=Ich było pięciu.), Не беше какво да ядат. (=Nie było co jeść.);
- **Ми се не иска** да чисти. (= Mi się nie chce ...).

Интерференции на лексикално ниво

- Не **търпя** зъболекар. (вм. понасям / = nie cierpię);
- Не **муша**. (вм. трябва/= muszę), Той **язди** скутер. (вм. кара/= jeździ);
- Аз не **мувя** до теб, **мувя** до себе. (вм. говоря/= mówię);
- ... такъв **шар** ... (вм. сив/= szary), на **двора** (вм. навън/=na dworze);
- Ако той на нещо се **упше**, няма да **отпусне**. (вм. зайнати, се откаже);
- Кой ще ме **одбере?** (вм. вземе/=odbierze);
- Аз само **жартова**. (вм. се шегувах/= żartowałam);
- Ще ядем в **салона**. (вм. хола/= salon);
- **Загадахме** се с моите **колеги**. (вм. заговорихме, приятели);
- Недобре се много **чувам**. (вм. чувствам/=czuję);
- **Въобрази** си, че да! (вм. представи/= wyobraź sobie).

Цялостният емпиричен материал е събиран в продължение на няколко години и е записан ръчно или с помощта на диктофон по време на различни всекидневни ситуации – напр. в колата на връщане от училище или детската градина, когато децата разказват своите впечатления от изминалия ден; по време на семейни обеда, игри или обикновени домашни ситуации. Целта на анализа е преди всичко класифициране на грешките и посочване на причините за тяхното възникване. Особено интересни са създаваните от децата полско-български хибридни форми, но обект на изследването са също калките, заемките и вметнатите думи и изрази, семантичните грешки, както и неправилният словоред. Някои са общи за всички изследвани деца, има и такива, които се допускат само от конкретно дете.

* * *

Отделните езици се различават помежду си не само като системи, но и като културни светове и носители на етническа идентичност. Някои изследователи смятат, че е много трудно да се напусне вътрешният свят на майчиния език и да се навлезе в света на друг език, а още повече да се заживее в два различни свята едновременно. (Wierzbicka, 1990, 71). Струва ми се, че за двуезичните деца, които от самото си раждане усвояват два езика едновременно, такава трудност не съществува. Те без усилие превключват от един език на друг, преминават свободно от единия си вътрешен езиков свят към другия. Те носят в себе си богатството на две култури и на два етноса.

Библиография

- Kurcz, I. (2000). *Psychologia języka i komunikacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Lipińska, E. (2003). *Język ojczysty, język obcy, język drugi: wstęp do badań dwujęzyczności*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Wierzbicka, A. (1990). *Podwójne życie człowieka dwujęzycznego*. W: *Język polski w świecie*. Red. W. T. Miodunka, Warszawa – Kraków: PWN, s. 71-104.
- Wróblewska-Pawlak, K. (2013). *Naturalna dwujęzyczność czyli o dwujęzycznym wychowaniu dzieci*. „Języki obce w szkole”, nr 1, s. 89-96.
- Стоянова, Ю. (2014). *Овладеяване на втори език: проблеми на теорията и практиката*. София: Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.
- Corder, S. P. (1967). *The Significance of Learners' Errors*. , „International Review of Applied Linguistics in Language Teaching”, № 5(4), pp. 161-170.
- De Jong, E. (1986). *The Bilingual Experience. A Book for Parents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gass, S. M., Selinker, L. (2001). *Second Language Acquisition. Introductory Course*. New York: Routledge.
- Selinker, L. (1972). *Interlanguage*, „International Review of Applied Linguistics in Language Teaching”, № 10, pp. 96–113.